M

At

[illegible]

CANADICÆ MISSIONIS RELATIO

Ab anno 1611 *usque ad annum* 1613, *cum statu ejusdem Missionis, annis* 1703 & 1710,

Auctore JOSEPHO JUVENCIO, Societatis Jesu, Sacerdote.

Ex Historiæ Soc. Jesu. Lib. xv. Part. v, impressa

ROMÆ

Ex Typographia Georgii Plachi

M. D. CC. X.

Editio viginti quinque exemplaria. O'C.

P. Petri Biardi
EULOGIUM AC VITA.

DE PATRE PETRO BIARDO qui tantam in Miſſione Canadica inchoanda partem geſſit hæc ſcribit Pater Joſephus Juvencius in ſua Hiſtoriâ ſub anno 1622.

" Ex omnibus qui hoc anno vivere in provincia Lugdunenſi deſierunt, luctu maximo elatus eſt Avenione P. PETRUS BIARDUS Gratianopolitanus. Religionis propagandæ ſtudio navigaverat ad barbaros Canadenſes, fueratque inter primos ejus terræ cultores, ut in quinta parte narratum eſt. Inde pulſus ab hæreticis Anglis, & redire in Galliam coactus, totum ſe im-

pendit juvandis popularibus ſuis, quorum ut ſaluti conſuleret, nihil ſibi reliqui ad laborem diligentiamque faciebat. Ejus tamen induſtriam experti maxime ſunt Parodienſes in præfectura Carolitana, quam civitatem per uſitata ordinis miniſteria diu coluit. Noviſſime regionis præfectus Marchio Ragnius, juſſus a rege copias in Campaniam ducere contra Erneſtum Manſfeldium Galliæ finibus imminentem, Biardum ſibi adſciverat comitem expeditionis, & ſacrorum miniſtrum. Per eam occaſionem neſcias, utrum ſpectata magis ſit apoſtolici viri charitas, an patientia. Magna erat in caſtris inopia commeatuum. Diaria militibus præbebantur adeo maligne, ut nonnulli fame perirent. Biardus cibario, & demenſum ſuum, ac ſiquid præterea pecuniolæ a ditioribus emendicando corrogaſſet, inter egentiſſimos militum partiebatur, ſe ipſum fraudans diurno victu, ut aliis benigne faceret. Avenionem conceſ-

serat denique, ut attritas tot laboribus vires paucorum dierum otio reficeret. Verum quasi divinans, instare sibi omnium laborum & vitæ finem, totum illud tempus impendit excolendo piis commentationibus animo inter tirones, seque ad primam tirocinii formam senex emeritus ita composuit, ut nullam omitteret earum exercitationum, quibus ad sui mundique contemptum erudiri solent novitii. His intentum, nihilque jam præter cælestia cogitantem mors oppressit, xv. Cal. Decembris."

Adhæc non inutile forsan videbitur adjicere quæ ab auctore antiquiore Philippo scilicet Alegambe scripta sunt in Catalogo Scriptorum Societatis Jesu, sub verbo Biard:

"PETRUS BIARDUS natione Gallus, patriâ Gratianopolitanus, operarius magni zeli, atque adeò multarum palmarum, quas

in horridis et inuiis Canadenſium Septentrionalis Americæ populorum ſiluis primus legit. Extrema ibi omnia paſſus, nihil tamen inhumanum magis, quàm Hæreticos, expertus eſt. Feritatis oblita gens barbara integerrimi hominis innocentiam venerari diſcebat; cùm ecce tibi ſanctitatis inimica, Deumque neſciens Hærisis, cum Anglis Canadæ oras irrupit; difficillimæ expeditionis ingens pretium fuit, exoſum inde abducere Jeſuitam. Habitus eſt in vinculis aliquamdiu; & vix tandem in Galliam nudus ab omni remiſſus. Intereà verò dum integrum illi eſſet ad noualia Canadæ redire, damnum ab Hæreticis illatum ſanctè vltus eſt: reliquo vitæ tempore quæſiuit intentiſſimis ſtudiis ad vitam illos, à quibus ad necem adductus fuerat. Docuerat olim Theologiam Lugduni, non ſine laude. Reuerſus è Miſſione Caſtrenſi, cùm Auenionem diuertiſſit, & opportunitate temporis vſus ſeceſſiſſet in Nouitiatum, in ipſis

penè ſpiritualium Exercitiorum initiis, ad paradiſi contemplationem, vt credimus, euocatus eſt, die XIX. Nouembris, Anno MDCXXIJ.

Præter *Epiſtolam ad R. P. Præpoſitum Generalem è Portu Regali*, et *Relationem Expeditionis Anglorum in Canadam*, P. Biardus ſcripſit *Librum pro auctoritate Pontificis*, contra Martinettum Miniſtrum. Gallicè etiam edidit ſeorſim *Relationem Novæ Franciæ & itineris Patrum Societatis Jeſu ad illam*. Lugduni apud L. Muguet, MDCXVI. in 12.

T

I

II

III

IV

V

VI

TABVLA RERVM.

C

s

An
ifo
ori
dev
Ar

MISSIONIS CANADICÆ *RELATIO.*

CAPUT I.

Societas Jesu, in Canadam, seu Novam Franciam Inducta.

AMERICAM ſeptentrionalem tres præcipuè nationes obtinent, Hiſpani, Galli, & Angli. Mexicum, Floridæ pars & Californiæ, ſunt Hiſpanæ ditionis. Littora orienti ſoli oppoſita & ad Auſtrum devexa occuparunt variis temporibus Angli, Sueci, & Hollandi. Quod inter

illos & Mexicanos verſus ſeptentriones & occaſum campi jacet, Galli tenent, ac Novam Franciam, ſive Canadam, vulgo vocant. Nihil tetrius immaniuſve barbaris Canadenſibus fingi poterat, prius quam inducta religione miteſcerent, ut patebit ex iis quæ Paragrapho decimo referentur. Nunc barbaries, & fœda ſcelerum cohors, rationi ac virtuti locum dedit, videturque huic oraculo* veteri conſtare fides: *Lætabitur deſerta & invia, & exultabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium.*

*Iſai. c. 35.

CAPUT II.

Initium Canadicæ Missionis, & primi fructus.

AMERICÆ littora, Franciæ obverſa, Galli jam inde ab anno MDXXIV. identidem luſtraverunt: ſed obiter, & quaſi prætereuntes. Demum ſuperiori ſeculo ineunte, regionem interiorem ſubiit Samuel Camplenius, qui Canadenſis coloniæ parens merito dici poteſt. Jamque negotiatio belliſſimè procedebat, cum Henricus IV. de religione magis, quàm de commercio ſolicitus, in hanc Orbis novi partem inferre Chriſtiana ſacra decrevit, anno MDCVIII. ac Societatis homines ad hanc Apoſtolicam expeditionem poſtulavit. Certior de conſilio Regis

factus P. Petrus Cotonus, regiæ conſcientiæ moderator, juſſuſque ſtrenuos quamprimum deſignare ſacerdotes, qui ſolida tanti operis jacerent fundamenta, Societatis Præpoſitum admonuit. Ex omni, non juvenum modo, ſed etiam ſenum, numero, laborioſam Miſſionem flagitantium, delecti ſunt P. Petrus Biardus, Gratianopolitanus, theologiæ profeſſor in collegio Lugdunenſi; & P. Enemundus Maſſæus, Lugdunenſis. Moram conſiliis felicibus attulit Regis improviſa mors; & Societatis amicorum ſtudia, qui navem & reliqua itineri neceſſaria comparabant, debilitavit. Sed invicta rebus adverſis Cotoni pietas, Reginæ auctoritatem interpoſuit, ut difficultates objectas profligaret. Ergo indicitur profectio: Patres Deppam advolant, inde vela Novam in

Franciam facturi. Ecce autem repentè inexpectatus obex. Ea navis erat Potrincurtii, nobilis Galli: duobus tamen mercatoribus Calvinianis obnoxia, utpote qui ſumptus non leves ad illam armamentis inſtruendam fecerant. Iſti ſimul atque imponendos in hanc homines Societatis audierunt, negant enimvero ſe paſſuros ut è portu ſolvat. Opponitur imperium Reginæ, mandata ingeminantur. Reſpondent per ſe non ſtare quin ſacerdotes alii quilibet admittantur; at ſibi cum noſtris hominibus nihil eſſe rei velle. Ubi vidit Cotonus improborum pertinaciam frangi non poſſe, alia rem aggreſſus eſt via. Erat matrona non pietate minus quàm genere nobilis, Antonia Guerchevillæa. Hæc negotium Miſſionis haud ſecus procurabat, ac ſuum:

utque non vulgarem apud multos gratiam, virtutis opinione collegerat, magnam ſubito pecuniæ vim corrogavit, qua mercatoribus hæreticis ſumma rependeretur, ab iis in adornandam navim contributa. Sic illis rejectis & invitis, Patres admiſſi fuerunt. At, quia interim extractum tempus fuerat, non ante VII. Kalend. Februarias, cum hyemaret aſperum æquor, vela ſunt facta. Hinc menſium quatuor curſus fuit, qui vulgo duorum eſt; ac morbis intus, tempeſtatibus foris, infeſtus. Ingreſſi demum oſtia Laurentiani fluvii XI. Kal. Junias, ipſo ſacro Pentecoſtes die, veſtigia Chriſtianæ religionis aliqua invenere, leviter ab iis quos è Gallia profectos in hanc plagam diximus, impreſſa. Cum enim illis ignotus gentis ſermo, nec certum

conſtanſque in humo barbara domicilium eſſet, facultas non ſuppetebat erudiendi quos obiter baptizabant: quique priſtinos in mores revoluti, Chriſtianum vix retinebant nomen, illudque popularibus vitiis conſpurcabant. Prima Patribus cura fuit ut ſacellum conſtruerent, perdiſcerent linguam vernaculam, excolerent Gallos, qui è veteri Francia in novam navigaverant. Inſtituta eſt ſolennis ſupplicatio; Chriſtus ſanctiſſimi Sacramenti velo tectus, & quanto fieri potuit maximo apparatu circumvectus, in terræ felicis tot ſanctis poſtea frequentandæ veluti poſſeſſionem auſpicato venit. Proxima infantibus ſacro lavandis fonte cura eſt data, quorum nonnulli, poſt ſuſceptum ſalutis ſacramentum, ad terram viventium poſſidendam, quaſi gentis

totius nomine, demigrarunt. Puellam annos natam novem, oppreſſam gravi morbo, parentes abjecerant. Cum enim artis medicæ prorſus ignara natio ſit, ægrotos facile deſperat, neque cibo, aut curatione ulla, juvat. Depoſitam Patres à parentibus poſtularunt, ut expiarent lympha ſalutari. Ultro illis permiſſa eſt, quippe quæ inſtar mortui canis haberetur. Abductam in mapale ſeparatum curavere ſedulo: edoctam, quantum erat neceſſe; baptizatam, ac nona poſt luce mortuam, cœlo intulerunt. Eadem Sociorum caritas lætiorem exitum in juvene ſortita eſt. Ejus pater Membertous, primus omnium, uti narrant, barbarorum, cum è Gallia navigatum illuc fuit, in Chriſtianorum numerum venerat; homo ſtrenuus, & omnium popula-

rium teſtimonio, ceteris longè præſtans animi robore, belli ſcientia, clientelarum multitudine, & glorioſi claritudine cognominis; quippe Magni Imperatoris titulum publico ſuffragio conſecutus. Hunc obtinebat locum Membertous inter Souriquios, qui Acadiam, circa oſtia Laurentiani amnis, incolunt. Ejus filium difficili ægritudine conflictatum P. Biardus inviſit. Miratur nihil triſte in tugurio; non planctum, non flebiles nænias: imo epulum, choream, & duos treſve canes alligatos. Quærit quid hæc ſibi velint. Reſpondent juvenem brevi eſſe moriturum, amicos vocatos: illis epulum parari: funebrem choream poſtea ducendam: canes, quos videbat, interficiendos, placandis mortui Manibus. Exclamavit Pater nequaquam iſta

Chriſtianis hominibus convenire, & impias conſuetudines graviter increpuit. Senior, adoleſcentis parens, ignorantiam excuſavit; ceterum ſe ac filium in ipſius eſſe poteſtate; doceret, juberet, imperata facturos. Sacerdos vetuit ne canes interficerentur: ſaltatores importunos amandavit: epuli partem, quæ ſuperſtitionis habere nihil videbatur, permiſit: in primis autem, ne deponeretur penitus ægroti cura prohibuit; imo ſuaſit ut ad Gallorum domicilia, quamvis longè diſjuncta, deportaretur; ſperare ſe, favente Deo, futurum ut convaleſceret. Benignè auditus eſt à Membertoo: delatus æger ad nos fuit, ridentibus, ac bolum tantum tam ſubito è faucibus ereptum ſibi dolentibus veneficis, & circulatoribus, quorum ſententiâ con-

clamatus adolescens vivere posse negabatur. Ac sane agebat animam, cùm triduo post ad Gallorum domicilia pervenit, fractus itinere ac morbo. Patrum tamen arte ac studio, & scilicet Dei benignitate, recreatus est; nec ipse tantum in fide catholica confirmatus, sed ejus capessendæ desiderio complures inflammati.

Incidit aliquanto post in morbum pater adolescentis, & ad nos similiter deferri voluit, ubi nostrum in tugurium, atque adeo in unius è Patribus lectum acceptus, piè vitam clausit; quodque barbaris novum accidit ac molestum, illatus est in commune Christianæ plebi sepulcrum: nam ipsi a sepulcris majorum ægerrime divelluntur. Curatum funus illustri, ut rerum ferebant angustiæ, pompa. Nec

honore isto qualicumque indigna barbari virtus erat, qui etiam antequàm Christum nosset, non potuerat adduci ut plures una duceret uxores: id naturæ ac rationi magis consentaneum arbitratus. Post susceptam vero Christi Fidem ita vixerat, ut barbaris admirationi esset, Christianis exemplo.

Hæc domi gesta. Egressi deinde quasi pomerio præcones Evangelici magnam regionis partem lustravere. Divina res, ubicumque licuit, facta: impositæ manus ægrotis, conciliati munusculis parentes ac liberi; data Gallis, novas condentibus sedes, opera; necnon classiariis atque vectoribus. Non defuit patientiæ læta seges, ac tanta interdum exstitit annonæ penuria, ut singulis hebdomadis certum unicuique demensum daretur, quod

vix ſufficiebat in unum diem, videlicet panis unciæ decem, ſelibra carnis ſale maceratæ, & piſorum, fabarumve aliquantulum. Adhæc, erat ſibi quiſque faber, ſarcinator, piſtor, coquus, lignator, & aquator. Occurrebant interdum Patribus, in his ærumnis, voces illorum, quibus Moſes provinciam explorandæ Chananitidis dederat*, *Terra hæc devorat habitatores ſuos; ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enac, de genere Giganteo, quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur.* At ſimul veniebat in mentem oratio Joſue, & Calebi, plena divinæ fiduciæ: *Terra valde bona eſt. Si propitius fuerit Dominus, inducet nos in eam. Neque timeatis populum terræ hujus, Dominus nobiſcum eſt.*

* Num. c. 13. 14.

CAPUT III.

Domicilia Societatis & Missiones in Nova Francia.

ET esse cum servis suis, ac militibus Dominum, exitus comprobavit. Nam hoc anno MDCCIII. ineunte, cum hæc scribimus, præter Quebecense collegium, numerantur in hac *terra deserta* prius & *invia* triginta & amplius florentissimæ cultissimæque Missiones nostræ Societatis. Prima in conspectu Quebeci, decimo ab urbe lapide, Lauretana dicitur. Altera in pago Tadussaco sedet: ad ripam fluvii Laurentiani, leucis infra Quebecum LX. versus ortum. Tres aliæ supra Quebecum ipsum, longe procurrunt in Boream, circa lacum S. Joannis: una in

eo loco, qui à ſeptem inſulis nomen habet; altera, in pago Chigoutimino; tertia, ſecus amnem Saguenæum. Excoluntur ibi Montagnæi, Papinachii, Miſtaſſini, & aliæ paſſim gentes errabundæ. Jam, ſi verſus obeuntis ſolis partes & fluminis Laurentiani fontem tendas, occurret in ejus ripâ ſeptentrionali pagus Trium fluminum dictus, quia ibi tria quædam flumina confluunt: abeſt Quebeco ſeptem octove dierum iter. Florebat illic Algonkinorum Miſſio longe pulcherrima, ſed hanc vinum igne vaporatum & ſtillatum, à mercatoribus Europæis, facilem inde quæſtum male captantibus invectum, vehementer labefactavit inducta ebrietate. Penſat hæc damna virtus ac pietas Abnakiſorum. Triplex apud illos ſtatio collocata: una

Quebeco non procul, in XLVI. gradu latitudinis, nomine S. Francifci Salefii & patrocinio infignita: aliæ duæ funt remotiores; loco nomen eft Nipifikouit. Trans amnem Laurentianum ad Meridiem funduntur Iroquæorum quinque nationes. Septem funt apud illos præconum Evangelii domicilia, per centum quinquaginta leucas fparfa. Ex iis fex profligata fuerant bello Gallos inter & Iroquæos conflato circa annum MDCLXXXII. Revocata cum religione pax anno MDCCII. omnia priorem in ftatum reftituit. In iis Iroquæorum Miffionibus ea præcipuè floret, quæ à S. Francifco Xaverio nomen habet, ad Montem-Regalem.

Supra Iroquæos, verfus occafum & Aquilonem, intra quadragefimum gradum & XLV. cernere eft majores duos

lacus anguſto freto junctos: alter, iſque amplior, Ilinæorum; alter Huronum dicitur. Hos ingens terræ lingua dividit, cujus in apice ſedet Miſſio S. Ignatii, ſive Miſſilimakinacana. Supra duos iſtos lacus tertius eſt, ambobus major, quem ſuperiorem lacum appellant. Hujus in aditu conſtituta eſt Miſſio S. Mariæ à Saltu. Interjectum inter hunc, & binos inferiores lacus ſpatium occupant Outaouaki, apud quos plurima ſtativa Societas habet. Ejuſmodi arces religiones (ſic enim appellare Miſſiones licet) unde ſuos profert milites, & ſacra explicat vexilla, tres circa lacum Ilinæorum poſitæ ſunt, prima inter Puteatamiſos: Miſſio Sancti Joſephi nuncupatur: altera inter Kikarouſos, Maſkoutenſos, & Outagamiſos; S.

Francifci Xaverii nomen obtinet: tertia inter Oumiamifos, Angeli Cuftodis. Infra memoratos lacus, fupra ipfam Floridam vaftiffimos pererrant campos Ilinæi. Ibi ampliffima ftatio, cui nomen ab immaculata Virginis Matris conceptione impofitum, tres in Miffiones fecatur, & ad fluvium ufque Miffifipum procurrit. Infidet ejufdem fluminis ripis miffio Baiogulana, in trigefimo primo gradu latitudinis: demum ultima protenditur fecundum eundem amnem verfus Mexicanum finum. Hæc vifum eft enucleare paulo diftinctius, & quafi fub uno ftatim afpectu ponere, ut intelligatur quò fingula referenda fint, quæ poftea de Nova Francia narrabuntur.

Reftat ignota Europæis adhuc pars Canadæ immenfa, ultra Miffifipum

fluvium, clementiori ſubjecta cœlo, frequens incolis, armentis frugibuſque læta; vitæ veræ ac ſalutis expers. Hæc generoſos Chriſti milites vocat. Nec non altera longe iſti diſſimilis, quæ rigidis circa Hudſonium ſinum, à gradu LV. ad LX. aut LXX. ſubjecta ſeptentrionibus, nivibus ac pruinis demerſa, tanto æquius implorat opem, quanto gravioribus incommodis conflictatur. Hic Societas ante annos paucos prima cœpit figere veſtigia. Illuceſcet illa, ſpero, dies, cum obvallatum periculis ac laboribus iter eadem perrumpet. Non ſine magno molimine clauſtra Tartari, oppreſſas injuſta ſervitute animas retinentis, perfringuntur; neque illa ipſa, tot florens modo coloniis, Miſſio Canadica ſtatim ſuam eſt maturitatem adepta. Ægrè per ſexdecim

annos tanquam in ſalebris hæſit, nec ſuam quandam nacta formam eſt, niſi anno ſeculi ſuperioris quinto & vigemo, cùm ſe aliquando ex illis anguſtiis explicuit, P. Petri Cotoni, cui ſua debebat primordia, beneficio, ut ſexta Pars Hiſtoriæ fuſius exponet.

Nunc ærumnarum ac periculorum plenos natales referiimus laborioſæ Miſſionis, quæ vix nata, in ipſis cunis per Anglos propemodùm extincta eſt.

CAPUT IV.

Missio Canadensis ab Anglis proturbata.

SOCIIS illic degentibus venerant auxilio Idibus Maii anni MDCXIII. Pater Quintinus, & Frater Gilbertus Thetus, regio diplomate inſtructi, quo facultas ipſis dabatur novi domicilii commodo loco ædificandi. Gallos reperiunt incumbentes in condendam urbem, & periculi, quod inſtabat, ignaros. Angli paucis ante annis occupaverant Virginiam. Hæc Americæ ſeptentrionalis ad ortum portio maritima, inter Floridam Novamque Franciam ſita, triceſimo ſexto, ſeptimo, & octavo gradibus ſubſternitur. Eò cum tenderent Angli æſtivis

anni MDCXIII. menſibus, & inſcii locorum errarent, ob exortam caliginem, quæ huic mari denſiſſima ſolet per eos menſes incubare, paulatim delapſi ſunt ad littus, ubi Galli conſederant, haud procul portu Sancti Salvatoris. Poſtquam cognoverunt Gallicas naves ibi conſiſtere, arma expediunt, & in portum invehuntur. Interea Galli ancipiti opinione ſuſpenſi, amicos an hoſtes cenſerent, quos recta in ſuam ſtationem ventus inferebat, eventum trepidi opperiebantur. Brevi, quinam eſſent patuit. Angli facto impetu in Gallicum navigium, paucis inſtructum propugnatoribus, ceteris ad condenda domicilia digreſſis, id nullo negotio expugnant.

CAPUT V.

UNUS è SOCIETATE INTERFICITUR; ALII CANADA EJICIUNTUR.

PRIMO in conflictu Gilbertus Thetus, domeſticæ rei adiutor è Societate, confoſſus lethali plaga, poſtridie religioſa morte occubuit. Ceteri Patres qui ſtabant in littore, in poteſtatem Argalli, prætoris Angli, venerunt. Ille, dum Gallicæ navis prædam & ſupellectilem recenſet, ſubduxit clam è Sauſſæii, navis Gallicæ gubernatoris, qui huic expeditioni prærat, ſcrinio regium diploma, cujus fide tota novæ coloniæ ratio nitebatur. Mox ipſum Sauſſæium è littore ſubeuntem adortus, quærit ex eo quo jure, cujus auctoritate, novas tam prope Virginiam ſedes

moliatur. Laudavit Sauſſæius regium diploma, quod ſe in capſis rite conſcriptum habere dixit. Ad eas ubi ventum eſt, vidit integras, & obſeratas, ſuiſque omnia digeſta locis agnovit, diploma nullum apparuit. Tum Argallus, vultu & voce ad ſeveritatem compoſitis, fugitivos & prædones conclamat, ac necem commeruiſſe pronunciat, ſimulque navim ſuis diripiendam tradit. Illum interea Patres obſecrant ut victis benignè conſulat, quibus objici nihil noxæ poſſit aliud, quàm quod in pacato ſolo fuerint nimium ſecuri: auctoritatem Regis Galliæ non dubiam ac voluntatem teſtantur. Prætor probè ſibi conſcius vera narrari, comiter eos audivit, & omnibus poteſtatem in Gallium redeundi fecit. Duas in naviculas infelix turba

imponitur, quarum una curſum in Galliam rectà dirigeret; altera cum aliquot Anglis ſolveret in Virginiam, inde Franciam petitura. Hanc PP. Biardus & Quintinus, illam P. Maſſæus, & Sauſſæius conſcenderunt. Utriuſque ſors longè diſpar fuit. Quæ Sauſſæium & P. Maſſæum vehebat dum oram maritimam legit, annonâ, nautis, armamentis deſtituta, incidit in geminas naves reditum in Galliam adornantes. Jungit ſe illis læta, cumque ſuis vectoribus Maclovium, Britanniæ Aremoricæ oppidum, paucis diebus tenuit.

Interim Argallus, claſſis Anglicæ præfectus, Patres Biardum & Quintinum deducturus in Virginiam, ut conſtitutum fuerat, paululum iis præivit cum ſua navi prætoria. Virginiam obtinebat Anglus ferox, nomini Gal-

lico, ac Societati noſtræ perinfenſus. Ubi adventare Jeſuitas audivit, vociferatur perdendos homines improbiſſimos, buſta pietatis ac religionis. Argallus contra nitebatur, ſeque vivo nihil moleſtiæ damnive Patribus inferendum affirmabat: hanc enim ipſis dederat fidem; & regium diploma, cujus auctoritate colonia Gallica in Novam Franciam deducebatur, protulit. Hoc diplomate inflammatus homo furioſus, exturbandos è Nova Francia Gallos clamat. In hanc ſententiam Angli proceres iverunt. Jubetur Argallus viam remetiri; Gallos, quicumque ſupereſſent, ejicere, domicilia evertere, & æquare ſolo. Rediit: arces in ora Canadenſi extructas incendit, omnia delevit, ac naves duas in Regio Portu deprehenſas, invaſit.

Dum hæc in Canada geruntur, naves Anglicæ, præeuntem Argallum ſecutæ, aliæ procul à Virginia ventorum vi abreptæ; aliæ undis hauſtæ ſunt. Una, cui Turnellus Anglus præerat, & qua Patres Quintinus ac Biardus vehebantur, continentibus ſexdecim dierum procellis vexata, in Azores, Luſitanorum ad Africæ littus inſulas, celerrimè defertur. Hic vero novum exoritur periculum. Turnellus pœnam metuens, quòd Societatis ſacerdotes per ſummam immanitatem domicilio avulſos ſpoliatoſque ſecum traheret, indigniſque habuiſſet modis, de illorum nece agitare conſilia cœpit. Satius denique illi viſum ad eorum clementiam & humanitatem, quam in graviſſimis injuriis perſpexerat, confugere. Operam tamen dedit, ne intraret port-

um ; ſed ſtante in ancoris navigio, neceſſariam annonam immiſſâ ſcaphâ pararet. Contra quàm ſperaverat accidit. Secundo enim vento impulſus, portum quamlibet invitus reluctanſque ſubiit. Noſtri de illo, quamvis non ita merito, ne verbum quidem ullum, quo accuſaretur, interpoſuere : læti quod hoſtem ita ſervaſſent. Agnovit beneficium gubernator Anglus ; ac deinceps ſæpenumero cum ſumma Patrum laude prædicavit. Id vero multo fecit impenſiùs, cùm tempeſtate ad Angliæ urbem Penbrochium projectus, ejus oppidi magiſtratibus movit ſuſpicionem maritimi latronis, quòd & Francica veheretur navi, neque ſcriptam auctoritatem proferret, qua ſuam navigationem tueretur. Aſſeveranti ſe à prætore ſuo Argallo tem-

peſtate divulſum, fides non habebatur. In tanto diſcrimine ſacerdotes duos Societatis teſtes citavit, quos haberet in navi, & quorum incorrupta fides nemini venire poſſet in dubium. Cum Patres interrogati rem ita ſe habere confirmaſſent, periculo liberatus eſt. Reddidit quam debebat illorum humanitati vicem; utque ipſis non ſolum eſſet impune, ſed etiam ut à magiſtratu honor haberetur, curavit. Certior interim factus Regis Chriſtianiſſimi orator de Patrum navigatione difficili, & in Angliam adventu, egit cum Angliæ Rege de remittendis illis in Galliam. Quo annuente, Ambianum decimo, quàm fuerant capti, menſe ad Socios læti ſoſpiteſque pervenerunt.

Albaniae Excvdebat Joel Munsellius
Mense Aprilis Anno

CIↃ. IↃCCC. LXXI.

APPENDIX.

N

IN

A

S.

Ba

Ch

S.

S.

H

S.

Miſſiones Societatis Ieſv

IN AMERICA SEPTENTRIONALI

ANNO M.DCC.X.

APUD Abnaquæos miſſiones. *Aux Abnaquis.*

S. Angeli Cuſtodis miſſio. *De l'Ange Gardien.*

Baiogulana miſ. *Baiogula.*

Chigutiminiana miſ. *Chigoutimini.*

S. Franciſci Saleſii miſ. *De S. François de Sales.*

S. Franciſci Xaverii miſ. *De S. François Xavier.*

Huronica res. *Aux Hurons.*

S. Ignatii miſ. *De S. Ignace.*

F

Immaculatæ Conceptionis miſs. *De l'Immaculée Conception.*

Ad ſeptem Inſulas miſs. *Aux Sept Iſles.*

S. Joſephi miſs. *De S. Joſeph.*

Apud Ilinæos miſſiones. *Aux Ilinois.*

Apud Iroquæos miſſiones. *Aux Iroquois.*

Lauretana miſſio. *De Lorette.*

Ad ripas, & oſtium fluvii Miſſiſſipi miſſiones. *Aux bords, & à l'embouchure du Miſſiſſipi.*

Montis-regalis res. *Mon-real.*

Nipiſikouitana miſſio. *Nipiſikovit.*

Apud Outakouacos miſſiones. *Aux Outakovacs.*

Saguenæa miſſio. *Du Saguenai.*

Saltenſis miſſio. *Du Sault de Sainte Marie.*

In ſilvis miſſiones. *Dans les foreſts.*

Taduſſacenſis miſs. *De Tadouſſak.*

Trifluviana miſs. *Aux trois Rivieres.*

Numerantur Socii . . . 42